

In memoriam Nederlandse jezuiten 2015

Klaas Appel, Frits Haanappel, Ton Heymans, Arnold van den Boogaard, Ben Henkus, Frans Kurris, Jan Willem Schneider.

Klaas Appel

1923 – 2015

Klaas Appel werd op 22 augustus 1923 geboren te Spanbroek, gelegen op een zeer oude, hoge zandwal in West Friesland. Hij volgde enkele jaren middelbare school aan het Bernarduscollege van de Trappisten van de Abdij Libosch in Echt, met wie hij zijn leven lang een hechte band bleef onderhouden. Hij maakte de school af in Alkmaar, eerst Gymnasium B en vervolgens A. Vanwege de oorlog moest hij daarna onderduiken in een verbouwde kippenschuur. Na de oorlog startte hij een studie medicijnen in Amsterdam en werd lid van de Studentenvereniging Sanctus Thomas, waarvan hij vice-praeses werd.

Na zijn kandidaatsexamen besloot hij in 1948 in te treden bij de jezuiten. Hij studeerde met veel belangstelling filosofie en theologie, en werd op zijn verjaardag in 1957 priester gewijd. Na zijn wijding kreeg hij de opdracht zich te specialiseren in de oecumene, en hij deed daartoe aanvullende studies in Nijmegen en Rome. Hij promoveerde tot doctor in de theologie met een belangrijk proefschrift over de omvang en het gezag van de canon van de Heilige Schrift. Daarna doceerde hij enkele jaren Oecumene en Heilige Schrift aan de Gonzaga University en de Saint Louis University, beide in de Verenigde Staten. Hij vond zijn Amerikaanse jaren buitengewoon interessant, maar bleef cultureel gesproken een Europeaan. Hij keerde in 1971 graag naar Nederland terug.

Toen kreeg zijn leven een geheel andere wending. Hij werd gevraagd om provinciebibliothecaris te worden, met als taak de grote bibliotheken die hoorden bij de opgeheven studiehuisen en colleges een nieuwe bestemming te geven. Tot 2005 heeft hij zich met grote deskundigheid en trouw aan die taak gewijd. Hij voerde onderhandelingen met de Staat der Nederlanden en slaagde erin grote collecties onder te brengen in universiteitsbibliotheken. Hij schonk ook grote hoeveelheden boeken aan priesterseminaries in Kroatië, Litouwen en Zuid Korea. Ondertussen bouwde hij in het Berchmanianum een centrale provinciebibliotheek op.

Op het eind van zijn leven moest deze statige lange man, die in zijn jonge jaren een uitstekende sportsman was, veel inleveren. Hij werd een schuifelende kromme man, en hij kon zich tenslotte alleen nog maar met een rolstoel verplaatsen. Hij kon niet langer zelf piano en klarinet spelen, maar zijn liefde voor klassieke muziek bleef onverminderd tot de laatste dag.

Klaas was een trouw man. Hij bleef trouw aan zijn idealen en aan zijn roeping, trouw aan de taken die hem werden opgelegd of die hij zichzelf had gesteld, trouw aan de vrienden van zijn jeugd. Als hij eenmaal besloten had dat iemand of iets belangrijk was, dan bleef dat ook zo. Op 29 januari stierf hij door een longontsteking.

Frits Haanappel

1946 – 2015

Frits werd geboren in Nijmegen, het vierde kind in een gezin van zeven. Vader was apotheker in het Canisiusziekenhuis. Frits volgde de Gemeentelijke HBS, waar hij inspirerende godsdienstlessen kreeg van pater Jan Hermans. Dat deed hem besluiten om zelf ook jezuïet te worden. Na een jaar Latijn en Grieks aan de Schola Carolina, vertrok hij in 1965 naar het noviciaat in Mariëndaal, de laatste lichter die daar zou intreden.

Direct aansluitend op het noviciaat kreeg hij de opdracht economie te studeren in Groningen. In 1974 behaalde hij zijn doctoraal econometrie en na een stage in Brussel in 1976 zijn doctoraal algemene economie. Daarna studeerde Frits theologie in Cambridge (USA) en werd hij in 1981 priester gewijd in de kerk van de H. Paschalis in Den Haag.

Hij vertrok daarna opnieuw naar Amerika voor een proefschrift in de economie, dat hij in 1988 met succes verdedigde aan de Georgetown University in Washington. Frits' aandacht ging vooral uit naar de economie van Derde Wereld landen. Zijn proefschrift handelde over de slaagkansen van ontwikkelingsprojecten. Zijn eerste leeropdracht was aan het Institute of Social Studies in Den Haag, een opleiding die vooral wordt gevolgd door studenten uit Afrika, Azië en Zuid Amerika.

Later werd Frits onderzoeker aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Hij deed onderzoek naar armoede en ongelijkheid in Pakistan en onderzocht sociale indicatoren voor de Republiek Mauritius. Hij doceerde in Moskou, waar zijn cursus in het Russisch werd vertaald. De laatste jaren ging zijn aandacht vooral uit naar de gezondheidszorg in ontwikkelingslanden. In dat verband reisde hij enkele malen naar China.

Bijna 25 jaar woonde Frits alleen op een flat in Rotterdam, te midden van zijn boeken en computers, in de nabijheid van de universiteit. Hij studeerde continu. In januari 2015 kreeg Frits onverwacht ernstige gezondheidsklachten. Er werd bij hem kanker geconstateerd in een vergevorderd stadium. Frits verhuisde naar het Berchmanium in Nijmegen, waar hij dicht bij zijn familie en medebroeders kon zijn. Daar stierf hij na een kort ziekbed op 16 februari. Hij had nog plannen gemaakt voor de toekomst, maar hij aanvaardde in volle overgave, dapper en rustig, dat de Heer hem nu al riep.

Ton Heymans

1927 – 2015

Ton Heymans werd geboren in Den Haag, maar groeide op in Voorburg. Na zijn eindexamen gymnasium aan het Aloysiuscollege trad Ton op 7 september 1946 in bij de jezuïeten. Hij werd in 1958 priester gewijd in Maastricht. In 1960 werd hij godsdienstleraar aan het Aloysiuscollege en spoedig daarna ook leraar Grieks en Latijn en spiritueel van de studenten van de Schola Carolina, een opleiding speciaal voor aankomende seminaristen, die geen Latijn in hun vooropleiding hadden. In 1965 werd hij godsdienstleraar aan het Canisiuscollege in Nijmegen.

In 1969 kwam Ton naar Groningen, waar hij tot 2009 pastoraal actief zou blijven. Aanvankelijk woonde hij aan de Radesingel, in de pastorie van de St. Jozefkerk, eerst als kapelaan en spoedig daarna als pastoor van de parochie van de H.H. Martinus en Jozef. In 1988 werd hij lid van het Pastoresteam Groningen Centrum Noord en werd hij pastoor van de H. Franciscus, waar in 1991 ook het H. Hart bij kwam. In die tijd verhuisde Ton naar een bovenwoning aan het Wouter van Doeverenplein. In 1992 ging Ton met emeritaat, maar hij bleef actief als assistent.

Tons belangstelling ging vooral uit naar de liturgie, exegetische en de oecumene. In 1991 werd hij lid van de Raad van Kerken in Groningen en al spoedig voorzitter. Deze functie bleef hij ook bekleden na zijn emeritaat tot 2002. Ton had veel vrienden in de protestantse kerken.

Kadervorming van leken die actief waren in de Kerk was een van de speerpunten van zijn pastoraat. Hij hield zich op de hoogte van de nieuwste theologische ontwikkelingen en bracht dat in zijn preken en gespreksgroepen over op wie daar belangstelling voor had. Op intelligente en vernieuwende wijze combineerde Ton actualiteit en gelovige traditie. Daarbij maakte hij het zijn toehoorders niet gemakkelijk: het niveau was hoog. Door zijn lessen en zijn onconventionele pastorale aanpak was hij voor velen een bron van inspiratie. Door zijn onconventionele wijze van optreden stootte hij echter ook mensen van zich af. In kleding en haardracht bleef hij een rebel van de zestiger jaren. Diplomatie was ook niet zijn sterkste kant. Zijn hart ging uit naar de armen en de mensen aan de rand van de maatschappij. Hij was een van de oprichters van de Open Hof, dagopvang voor daklozen in Groningen.

In 2009 kwam hij naar het Berchmanianum, waar hij zware jaren heeft doorgemaakt. Zijn ogen gingen steeds verder achteruit tot hij ten slotte geheel blind was. Zijn geestelijke vermogens gingen achteruit, wat voor deze slimme en eigenwijze man een grote frustratie was. Uiteindelijk was hij ook helemaal aan zijn rolstoel gekluisterd en voor alles afhankelijk van anderen. Op 24 april is Ton in alle rust gestorven. Op zijn begrafenis bleek hoe geliefd hij was gebleven bij zijn familie, parochianen en vrienden.

Arnold van den Boogaard

1926 – 2015

Arnold werd geboren in Ubbergen op 14 juli 1926. Voor zijn intrede volgde hij enige jaren het kleinseminarie van de Oblaten van de H. Franciscus van Sales, met wie hij zijn hele leven contact bleef houden. Maar hij trad in als broeder bij de jezuïeten, vlak na de oorlog in 1945. De Canadese militair die hem in zijn jeep van Ubbergen naar Grave bracht zei tegen de magister: *Here, he'll be happy*. En Arnold is gelukkig geworden.

Hij maakte ook anderen gelukkig. Hij was vriendelijk en hulpvaardig en hij straalde een aanstekelijke blijmoedigheid uit. Aanvankelijk werkte hij als koster, reftermeester, portier en in de linnenkamer in de drie vormingshuizen van de provincie: Grave, Nijmegen en Maastricht. Maar de meeste tijd van zijn leven woonde en werkte hij in Nijmegen.

Van 1975 tot 1993 was hij verbonden aan de St. Jozefparochie aldaar, waar hij directeur was van het parochiecentrum. Hij stond midden tussen de gelovigen en was een voorbeeld van hoe je het leven van alle dag op christelijke wijze kunt leiden. Hij was actief lid van de Zonnebloem en deed veel aan huisbezoek bij zieken. Hij was collectant voor de Kankerbestrijding. Hij was lid van parochiële werkgroepen en hij zong mee in meerdere koren. Door zijn functie in het parochiecentrum was hij een schakel tussen parochianen en kerk en dat hij dat naar ieders tevredenheid deed bleek uit het grote aantal parochianen dat na zoveel jaar in de kapel afscheid van broeder Arnold kwam nemen bij zijn uitvaart. Vanaf 1973 was hij ook gedurende meer dan 30 jaar medewerker van het Katholiek Documentatie Centrum van de Radboud Universiteit.

Op het eind van zijn leven gingen zijn geestelijke vermogens achteruit en woonde hij in de gesloten afdeling van het Berchmanianum. Dagelijks was hij present in de communautéismis en zondags zong hij mee in het koor; de meeste liederen, Latijn en Nederlands, kende hij uit zijn hoofd. Met zelfspot sprak hij over het 'ouwe menneke' als hij weer eens met iets geholpen moest worden. Twee dagen voor zijn dood ontving hij het sacrament van de zieken in het bijzijn van zijn familie. Op 17 oktober is hij gestorven.

Ben Henkus

1929 – 2015

Ben Henkus werd geboren in Sassenheim, volgde tijdens de oorlog de HBS in Leiden en begon daarna aan een studie medicijnen in dezelfde stad. Na zijn propedeuse verliet hij de universiteit en bereidde hij zich voor op een intrede bij de jezuïeten door Latijn en Grieks te studeren aan de Schola Carolina in Den Haag. In 1950 begon hij aan zijn noviciaat in Mariëndaal, ziek en hijgend naar adem, maar anders had hij nog een jaar moeten wachten.

Tijdens zijn studie filosofie in het Berchmanianum was Ben een van de initiatiefnemers van een speciale vernieuwingsbeweging onder de scholastieken, waarbij het hart en niet het hoofd centraal stond, wat voor veel studenten een verademing was, maar door de leiding met argwaan werd bekeken. Het was een voorproefje van wat de Kerk enige jaren daarop in het Vaticaans Concilie meemaakte. In de jaren tussen de filosofie en de theologie was Ben surveillant in het Canisius College en medewerker van het tijdschrift De Heraut.

Na zijn priesterwijding in 1961 werkte Ben acht jaar in het retraitehuis Heeze. Daarna volgde een periode van meer dan 30 jaar in het provinciaal in de Amaliastraat in Den Haag, als secretaris en archivaris. Dat werk was Ben op het lijf geschreven: hij had geen hekel aan schrijfwerk, maakte graag verslagen, was zeer nauwkeurig en nieuwsgierig. Bovendien paste bureauwerk ook goed bij zijn lichamelijke conditie. Vanaf zijn geboorte had hij klompvoeten en een aandoening van zijn luchtwegen.

Van 1968 tot 1984 was Ben de vertegenwoordiger van de Nederlandse Bisschoppenconferentie in de Nederlandse Katholieke Oudervereniging. Dat bracht hem ook in contact met het Centraal Bureau voor Katholiek Onderwijs, waarvoor hij meerdere opdrachten uitvoerde en die hij bij conferenties en vergaderingen vertegenwoordigde in binnen- en buitenland. Dat hij veel voor het katholiek onderwijs heeft betekend bleek ook uit de vele reacties uit die kringen bij zijn overlijden.

In 2004 verhuisde Ben naar het Berchmanianum. Zijn gezondheid ging steeds meer achteruit. Dat maakte het leven in de communiteit voor hem moeilijk. Hij verbleef praktisch constant op zijn kamer, afgewisseld met korte bezoeken aan de bibliotheek. Maar hij sloot zich niet af. Hij sprak met veel mensen en was bijzonder goed op de hoogte van alles wat zich in huis afspeelde. Veel tijd besteedde hij aan medische verslagen van de vele kwalen die hij had en de consulten met zijn huisarts en specialisten.

Ook schreef hij veel korte artikelen – door hem lemmata genoemd – over gebeurtenissen en personen uit de Nederlandse jezuïetengeschiedenis, gedocumenteerd met vele voetnoten. Ben was een kritisch waarnemer van mensen, situatie en van zichzelf. Hij was ook zijn broeders hoeder, een man die Christus zag in ieder ander. Het wonder van het hier en nu, helemaal van ons mensen en helemaal van God, dat heeft Ben zijn leven lang geboeid. Op 26 augustus stierf hij.

Frans Kurris

1926 – 2015

Meer dan 300 mensen vulden de kerk bij de uitvaart van Frans Kurris, waarin zijn broer, pastoor in Maastricht, voorging. Zij kwamen vanuit heel Nederland en van daarbuiten. In het leven van ieder van hen had Frans een bijzondere betekenis gehad. De kiem voor deze contacten werd voor de meeste aanwezigen gelegd in Den Haag, waar Frans eerst leraar Frans was aan het Aloysiuscollege en daarna van 1982 tot 2006 pastoor van de Franstalige gemeenschap in Den Haag.

Hij bleek er hun steun en toeverlaat, een geestelijk leidsman vol liefde en zorg voor de aan hem toevertrouwde overwegend jonge gezinnen. Veel trouwlustigen heeft hij voorbereid op hun kerkelijk huwelijk en natuurlijk zegende hij zelf dat huwelijk in. Hij bleef de gezinnen volgen, ook als zij weer in Frankrijk waren teruggekeerd, hij doopte de kinderen en begroef de grootouders. Veel brieven bij zijn overlijden getuigen van de grote steun die hij voor veel gezinnen is geweest. Voor zijn verdiensten voor de Franstalige gemeenschap ontving Frans in 1986 de onderscheiding als Chevalier de l'Ordre du Mérite.

Frans werd geboren in Maastricht in een gezin van vier jongens en een meisje. Drie jongens werden priester, van wie twee jezuïet. Ruud werd missionaris in Indonesië Frans studeerde Frans in Nijmegen en sloot die studie cum laude af. Maar zijn eerste taak kreeg hij niet op een van de colleges, doch in het retraitehuis Spaubeek, waar hij op een originele en eigentijdse wijze groepen jongens en mannen begeleidde. In 1970 begon zijn Haagse periode.

Frans hield niet van luieren. Hij was altijd bezig. Veel van zijn tijd ging op aan pastorale contacten. Tot niet lang voor zijn dood, bijna 90 jaar oud, reisde hij het hele land af met trein en bus en in de buurt deed hij alles op de fiets. De overige tijd besteedde hij aan schrijven. Hij heeft meerdere boeken geschreven en een ontelbare hoeveelheid artikelen, meestal voor jezuïetentijdschriften en voor het webmagazine Ignis. Hij had vooral belangstelling voor onderwerpen waar cultuur en geloof elkaar raakten. Hij was op zoek naar verbanden tussen de eigentijdse literatuur en de Geestelijke Oefeningen van Ignatius. Ook religieuze muziek boeide hem: de verbintenis tussen klank, taal en toneel interesseerde hem mateloos. Maar hij had ook oog voor de details van het gewone leven: jaren lang schreef in het blad Jezuïeten de Korte Berichten van het Berchmanianum.

De laatste tien jaar van zijn leven woonde hij in het Berchmanianum, Dat was een zegen voor het huis. Frans was een waardevolle en fijne huisgenoot. Hij was altijd bereid om zijn diensten aan te bieden waar dat nodig was: als voorganger bij de Eucharistievieringen, als bibliothecaris, als koster, als gastheer in de ziekenafdeling, bij het afruimen van de refter en wat zoal op zijn pad kwam, zonder opdringerig te zijn of anderen te verdringen.

Een paar dagen voor zijn dood werd hij bediend te midden van zijn familie, huisgenoten en vrienden. Hij was zwak, maar helder. Daarna ging hij snel achteruit. Hij verlangde naar de ontmoeting met zijn Heer, zijn ziel werd een zee van verlangen. Op 20 september overleed hij.

Jan Willem Schneider

1925 – 2015

Jan Willem werd geboren in Hengelo, in een gezin met zeven kinderen waar traditie en emancipatie zorgden voor een bewust geloofsleven. Zijn vader was advocaat en gedurende vele jaren lid van de Gedeputeerde Staten van Overijssel en vlak na de oorlog korte tijd lid van de Eerste Kamer. Jan Willem deed zijn middelbare school in Rolduc, waaraan hij goede herinneringen behield. Een paar dagen na het einde van de oorlog trad hij in bij de jezuiten.

Na zijn filosofiestudie aan het Berchmanianum kreeg hij de opdracht om rechten te studeren in Nijmegen. Binnen drie jaar haalde hij cum laude zijn meesters titel en na zijn theologiestudie en priesterwijding in Maastricht (1957) promoveerde hij in Amsterdam tot doctor in het Internationaal Recht (1959). Na zijn tertiaat in Ierland vertrok hij naar India en werd docent Volkenrecht in Calcutta. Na vijf jaar keerde hij terug naar Nederland en werd docent aan de katholieke Hogeschool van Tilburg. In 1990 nam hij afscheid als hoogleraar Volkenrecht.

Zijn kennis van het internationale recht, gecombineerd met zijn orthodoxe geloofsvattingen trok ook de aandacht van de nuntiatuur. Gedurende ongeveer 30 jaar werd hij regelmatig gevraagd om de Heilige Stoel te vertegenwoordigen bij internationale vergaderingen. Daarmee trad hij in de voetsporen van zijn bewonderde vader, die gepromoveerd was op een proefschrift over de rol van de Paus in het Volkenrecht. Het vertrouwen dat Jan Willem daarbij kreeg van de kant van de Kerk heeft hem veel goed gedaan en het versterkte in hem het verlangen om dienstbaar te zijn aan de Kerk, die hij onvoorwaardelijk liefhad.

Na zijn emeritaat bleef hij in Brabant, niet langer als professor, maar als pastoor. Bijna 10 jaar was hij pastoor in Deurne. Hij was bekend als predikant bij uitvaarten en hij besteedde veel aandacht aan bijbelcursussen. Jan Willem was een dominante persoonlijkheid. Hij had een harde stem, waarmee hij zo lang mogelijke volzinnen voordroeg, ook als hij niet op de preekstoel stond. Hij hield ervan om te doceren en niet alleen in de collegezaal. Een van zijn studenten karakteriseerde zijn manier van spreken als volgt: uw colleges zijn preken en uw preken zijn colleges.

Jan Willem hield zijn hele leven ook iets van de kostschooljongen van Rolduc. Met veel bravoure vertelde hij van de schelmenstreken die hij had uitgehaald en van zijn retorische hoogtepunten. Hij had uitgesproken meningen, die hij niet onder stoelen of banken stak, maar hij kon zelf ook goed tegen kritiek. Hij genoot van het leven, maar was realistisch genoeg om te zien wat niet meer haalbaar was en daar dan op tijd vrijwillig afstand van te doen. Bovendien was hij een man van groot geloof, die dankbaar was voor de gaven die hij van God ontvangen had en die niets liever wilde dan al zijn talenten en krachten te wijden aan de verkondiging van het Evangelie en de dienst aan de Kerk.